

Elég már az első szövegbe beleolvasni Zemlényi Attila negyedik kötetében, hogy az olvasó azonnal belássa, a versvilág, amelybe éppen belevág, szövevényesen sűrű szövegfolyamot zúdít majd rá, amelyben – bár végig biztonságban érezheti magát

60 Antal Balázs

TANKJÁBAN A TÖBBIÉK FÉLELMÉVEL

Zemlényi Attila: *Apacsok*

közben – nem tudhatja pontosan, éppen hol is jár a hivatkozások, intertextusok, vidám allúziók útvesztőjében. A *Frontember* persze, ha úgy olvasuk, betarthatatlan ígéretekkel üti fel a könyvet:

a szűz Kölcseytől Kurt Cobainig és talán még tovább (na igen, van itt Viszkis is, az későbbi, ja és Kelemen Annabell Lee....) rajzolja fel az ívet, mely így beláthatatlanná nyúlik valósággal – pláne, hogy közben a *Munkás SE* is jelzi, hogy letűnt korokban nem lesz itt hiány. Ennek „megfelelően” Zemlényi olyan könnyedén vált beszédhelyzeteket és -módokat szinte versről versre, azokon belül pedig sorról sorra, hogy az olvasó fel sem tudja mérni a beszélő, vagy talán az egymásra licitáló beszélők pozícióit, csak kapkodja a fejét. Ahogyan az előző kötet címéből ide is betérő *Rodeó* sodró lendületet jelez, és mindvégig visszatér valamilyen részösszetevője ebben a könyvben – hiszen ahonnan mi olvassuk, az *apacsok* sincsenek a rodeó fogalomkörétől valami nagyon távol –, úgy lüktetnek a versek menetrendszerűen érkező erős sorai is az olvasóban. Zemlényi többnyire könnyedén és frissen versel, szövegei egyszerre tűnhetnek töménynek, meg – ha az olvasó nem tudja felfejteni a hivatkozásokat – szellősnek is, ami nyilván egyszerre kihívása és kockázata is a gyűjteménynek.

A tétje azonban egyértelműen belátható: Zemlényi alanyi költő, versei cafatokra szakadt énmítosz-darabkák *antik héroszokkal* és a kortárs popkultúra ikonikus alakjaival. Főhőse, aki nem más, mint a beszélő (vagy persze többes számban mindez), egyszer gyerek *csokiváros paneljében*, azután apa – iskolába viszi a lányait, a szupermarket nihil-paradicsomában összekapaszkodó emberpár férfitagja, gyerekkora helyszínének pusztulását végignéző felnőtt. Olyan felnőtt, akinek életét a tömeg- és a magaskultúra keresztútjai egyként *súlyosan* meghatározzák – szavai hol ebből, hol abból a tartományból valók. Nem elefántcsonttoronyba zárkózott esztéta és nem is olyan, aki hátat fordít a hagyománynak valami felforgatóan ismeretlen kedvéért, viszont a kettőt egymás kontrasztjában látja és láttatja. Többnyire ügyesen és rafinált észjárások mentén. A kanonizált (irodalomtörténeti) héroszokat/toposzokat olyan kontextusba vonja be folyton, amitől a konzervatív értékvédő olvasót kitöri a frász, ugyanakkor, másik oldalról nézve, a cinikusan

odamaszatolt nyegleségeket azonnal felturbózza valami emelkedettel – és még csak azt sem mondhatni, hogy egymást kioltaná a kétféle értéktartomány: popkulturából ha több is volna, hagyományból van súlyosabb. Zemplényi kötete például megmutatja azt is, hogyan kopik le a talmi az értékesről – nem kell félteni, mert megvédi magát, épp attól nemes anyag (ami 61
vel egyáltalán nem azt akarja mondani, hogy a popkultúra lenne talmi, legalábbis nem egészében). *Jézus Joe* csöppet sem frivol vagy akár csak profán név, mégcsak újraértelmezett mítosznak sem mondanám, hanem inkább igazolni látszik: a jó mítoszok mindenhol és minden helyzetben meg tudnak szólalni. És Zemplényinél meg is szólalnak: az egymást sűrűn váltó hivatkozások a kötet hetvenvalahány oldalán sem tudják felkészíteni az olvasót arra az effektusra, miszerint minden egyes sor a teljesen valószínűtlenül meglepőt tartogathatja, olyasmit, ami semmilyen előzményből nem következethető ki. Ez végig frissen tudja tartani a gyűjteményt, az olvasót pedig állandó éberségre készíti – egyetlen sort sem lazálhat el.

Zemplényi két legnagyobb hőse továbbra is kétségtelenül Ady Endre és Kemény István, azonban tisztelgése meglehetősen kevésbé papírízű – apparátusomban kevés szó vagy kifejezés áll rendelkezésre egy intertextus-betét élő voltának, szervességének, beépülésének érzékeltetésére, de ha volna elég és megfelelő szó, a legtökéletesebbet kellene használnom itt – érezhetően addig-meddig forog egy-egy Ady vagy Kemény sor Zemplényiben, míg végül saját sorrá válik, maga köré hangolja az egész verset, amely nyers életöröme és alapvetően sokkal optimistább horizontja miatt sem tűnhetne (átemelt sorai és hangolása ellenére sem) Kemény- vagy Ady-epigonszövegnek. De mellettük az irodalom popikonja, Stephen King is többször kap szót, sőt, Zemplényi költészetének általam legjelentősebbnek tartott darabja is ehhez a vonalhoz kapcsolható. *A Martinász utca* pontosan megmutat mindent, amiben Zemplényi erős: váratlan, meglepő fordulatokkal elmondott pusztulástörténet, teljes egészében talán felfejthetetlen, ám sorai és képei menthetetlenül ott zümmögnek az olvasóban sokáig.

A valóságok, a reális, érzékszervekkel tapasztalható világok sokaságából a költőt általában és újabban (bár hogy az újabb az mennyire új is, nehéz lenne nem csak hogy pontosan megmondani, de még hozzávetőlegesen is) egy köti le: a vers valósága, amelyhez képest többnyire minden másodrendűvé sikkad – és kétségtelenül így is van ez jól. Az érzékszervekkel befogható világ poétikája előtt a kapu a megváltozott költői érzékenység időszakában mintha becsukódott volna, s – mondják sokan – a vers végre az lehet, ami. Ám a megváltozott nyelvtapasztalat egyszersmind új ajtót is nyit a megváltozott világtapasztalatra. Hogy melyik volt előbb, a megváltozott

világ vagy a megváltozott költői nyelv, érzékenység, persze eldönthetetlen, de nem is fontos. Minálunk nyilván a világ volt előbb, melynek a régi költői nyelven való kibeszélhetősége már sok esetben indokoltan kérdőjeleződött meg, ezért is látszott szükségszerűnek az új érzékenység, az új nyelvi artikuláció megszületése. És *A Martinász utca* kétségkívül feléleszti a világmondás-teremtés régről ismert, és lassan újra időszerű aktusát. Még azt is meg merném kockáztatni, hogy a kollektív szólásra („az enyéim”) való konkrét kísérlet olvasható itt. A vers persze nem ettől lesz kiemelkedő a kortársi szövegfolyamból, hanem attól a nyers lendülettől, amely meglehetősen eredeti, erős képekben beszél el a megismert és belakott gyermekkori világ lelakottságát, elpusztulását. Mítosszal indít, de az olyan világban, ahol a kölykök *szürke szeműek* ugyan kit érdekel a mítosz? A vers termékeny feszültsége épp a mítosz és a lecupaszított-leamortizált közeg állandó összevillantásából ered. Maga a gyár is gyárpárduc, fölötte sárkányok imbolyognak, meg bádoggállatok, öntöttvas-állatok – és ahogy a lakók meg potenciális tolvajok és áldozatok, nyilván állandó körforgásban, maga a beszélő is a vagabund gonosztevő-költő bőrbe bújik, hiszen nem feledhető a *Hercegnek* szóló ajánlás által megidézett költőelőd mentalitása. Mindennek az sem mond ellent, hogy a szöveg – ahogy azt maga is jelzi – tulajdonképpen *King Rémkoppantók* című regénye egyik betétszövegének átírata. Elárulhatom, elég keveset tartott meg eredetijéből: mindössze azt a refrénként visszatérő kis félmondatot...

Ha már mítosz és ha már a gyermekkor utcái – nem kerülhető meg, hogy Zemlényi apacsa csöppet sem vadnyugati hősök, inkább a gyermekkor kölyökbandái, gyerekjátékainak szereplői – ráadásul a mintául vett irodalmi hősök, Karl May figurái is olyanok, akiknek aztán egyáltalán nem volt közük a vadnyugathoz. Ezzel a utóbbi évtizedek magyar irodalmának gazdag és termékeny vonalához kapcsolódik Zemlényi, hiszen versben és prózában is sokszor megidéződnek az indiánosdit játszó gyerekek, például Szócs Géza, Bodor Ádám vagy Mózes Attila munkáiban. Ráadásul az idézetteknel jellegzetesen veszélyhezvetben, az éppen történő kataklizma elnyúlt napjaiban – és hát hogyne rímelve ez rá Zemlényi játékára, ha egyszer ezekből az utcákból lesz a *Martinász utca*, s ezeknek a gyerekeknek utódaiból a *szürke szemű kölykök*, a sápadtarcúak, a másik oldalon állók. Csak itt a katasztrófa léptékei mások.

Bár itt épp belekezdtem, mégis úgy van, hogy lehetetlen lenne összeszedni kire, mikor, hogyan hivatkozik kötetében Zemlényi – hogy mennyiben van köze az *Apám az erdőben* című roppant erős vers lepkék által ostromolt apafigurájának García Márquezhez, a torokszorító *Luca óriás* lesznek Szabó Lőrínchez (nyilván), vagy a sötéten is Zemlényisen játékos *Tildének* – na kihez is? E vékony könyv egész irodalomtörténet, igazolja a magyar poétika hagyomány eleven és izgalmas voltát, a folyton mozgásban levés örömét.

A jellegzetes Zemlénys hang egyrészt keserőségeivel együtt is féktelen életörömet jelent, szembenézést, amelynek számvetésében benne van az *ilyenek vagyunk* vállrándítása, másrészt – sokszor egymáshoz nem éppen közeli – poétikák sűrű szövevényét. Így beszél az irodalmat napi szinten, nagy mennyiségben megélt ember magáról. Zemlényi kötetében 63 néhány kivételesen erős-, sok emlékezetes- és egy remekműgyanús verssel mutat példát rá, hogyan beszélhetünk magunkról és a mieinkről a 21. században, egyszerre művesen és lazán. Mint egy cybergoliard.

Új Forrás 2011/5 – Arntal Balázs: Tankönyvben a többiek félelmével
Zemlényi Attila: Apacsok

